

ZDENKA VEBER
Muzikološki zavod
Muzičke akademije
Zagreb

POVIJESNO ZNAČENJE »VARAŽDINSKOG
SKLADATELJSKOG KRUGA«

HISTORISCHE BEDEUTUNG DES »VARASDINER KOMPONISTENKREISSES«

Zum »Varasdiner Komponistenkreis« gehören Ivan Werner, Leopold Ebner und Ivan Krsto Vanhal. Im diesen Text wurde die bisherige Bibliographie der Schriften über diese drei Komponisten bearbeitet und es wurde eine partiale Analyse ihrer Werke vollendet. Die Folgerung dieser Arbeit ist, dass es um Komponisten geht derer Rolle unwiderleglich Wichtig war für die Entwicklung der Musikkultur der Stadt Varasdin und ihrer Umgebung. Wichtig aber auch im Bezug auf das kroatische Musikerbe überhaupt, weil, obwohl es sich um die Autoren »der Nebenströmung« handelt, geht es um die Musikwerke die eine langfristige Belebung verdienen. Die Tatsache, dass es die einheimische Literatur des 18. und des beginnende 19. Jahrhundert ist, verpflichtet uns desto mehr.

Mnogi su istraživači i glazbenici zaslužni za spoznaje i iskustva koja imamo o glazbenim stvaraocima okupljenima pod nazivom »Varaždinski skladateljski krug«. Primat nedvojbeno pripada uglednom Varaždincu profesoru Krešimiru Filiću, čija je knjiga *Glazbeni život Varaždina*, objavljena 1972. godine, među ostalim vrijednim otkrićima i podacima, prva upozorila na Varaždince koji su se istakli na glazbenom polju, dakle i na orguljaša i skladatelja Leopolda Ebnera.¹ Idući otkrivenim tragom i posvećujući svoja izdanja uspomeni Krešimira Filića koji je prvi upozorio na ove skladbe, objavio je Lovro Županović u seriji *Spomenici hrvatske glazbene prošlosti*, izdanje koje je naslovio *Varaždinski krug s kraja XVIII stoljeća*.² Dr. Lovro Županović priredio je djela Wernera, Vaňhala i Ebnera koja su 1973. godine izvedena na III. varaždinskim baroknim večerima pod ravnanjem maestra Vladimira Kranjčevića. Od tog se izdanja i koncerta, a objavljena je i gramofonska ploča s tim djelima, tu trojicu skladatelja, dakle Ivana Wernera, Jana Křtitela Vaňhala i Leopolda Ebnera spominje kao Varaždinski skladateljski krug.

Slijedeća osoba zaslužna za nove spoznaje o glazbenom životu Varaždina i o varaždinskim glazbenicima u razdoblju djelovanja navedenih autora je profesor La-

dislav Šaban koji je osobitim žarom i marom istraživao glazbeni život Sjeverne Hrvatske. Za potrebe Muzikološkog zavoda zagrebačke Muzičke akademije uredio je prof. Šaban dva arhiva u Varaždinu (prvi na koru župne crkve Sv. Nikole i drugi u Uršulinskom samostanu), objavio je o tome 1974. godine *Izvješće*,³ a 1978. godine objavio je opsežnu studiju pod naslovom »Glazbene mogućnosti Varaždina u 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća«.⁴ Osim tog detaljno dokumentiranog znanstvenog rada publicirao je Ladislav Šaban 1980. godine u zborniku *Glazbena baština naroda i narodnosti Jugoslavije od 16. do 19. stoljeća* studiju »Glazbena kultura u Varaždinskoj okolici u 17. i 18. stoljeću« čime je dao vrijedan prilog spoznajama o »glazbenoj kulturi regije o kojoj se iz starijih dana sačuvalo iznimno malo izvorne glazbene građe«.⁵ To je prvo i do sada jedino tako opsežno istraživanje, stoga i još važnije.

Dakle, od 1972. godine do 1980. godine koncentrirana su iscrpna glazbeno-znanstvena istraživanja koja u mnogim pojedinostima osvjetljavaju živote i stvaralaštva skladatelja koji su djelovali u Varaždinu i njegovoj okolici u drugoj polovini 18. i prvim desetljećima 19. stoljeća, kao i istraživanja glazbenih arhiva varaždinskih samostana (Uršulinskog, Franjevačkog i Kapucinskog) te župne crkve Sv. Nikole.

Od trojice skladatelja, Wernera, Vaňhala i Ebnera, nailazimo prije Filićeve knjige u domaćim tekstovima samo na spominjanje Leopolda Ebnera. Njega 1924. godine u *Sv. Ceciliji* u kratkom napisu o »Dva koncertna oglasa (g. 1819. i 1836.)« navodi Velimir Deželić koji je zapisao: »U varaždinskom programu ističe se ime Leopold Ebner. I to je ime u nas slabo poznato, pa ipak se je mnogo isticao taj muž zamjernih zasluga u hrvatskom javnom životu«.⁶

Leopolda Ebnera spominje i dr. Ernest Krajanski u napisu »O stogodišnjici varaždinskog Musikvereina«, objavljenom u *Sv. Ceciliji* 1927. godine, u kojem iznosi podatak da je »Ebner već g. 1799. orguljaš župske crkve u Varaždinu«.⁷ Pa ipak, o Ebneru se još uvijek vrlo malo zna. Tako Janko Barle u »Mrvicama iz hrvatske glazbene povijesti« pišući o »učitelju klavira u Uršulinskom samostanu u Varaždinu« navodi da je tu funkciju »preko trideset godina, dakle već svakako od god. 1830. (obavljao) neki Leopold Ebner«.⁸ Sve to Barle iznosi u kontekstu navođenja pisma koje je 2. X. 1837. godine biskupu Jurju Hauliku pisala glavarica Uršulinskog samostana Marija Florijana Karger moleći da se Ebnerovoj udovici Jelisavi dodijeli stan. Prvu je dakle detaljniju biografiju Leopolda Ebnera javnosti predstavio Krešimir Filić. O Werneru i Vaňhalu u hrvatskom tisku prije Filićeve knjige ne nalazimo tragova.

Iako se radi o suženom krugu osoba upoznatih s analizama Ebnerovih skladbi za klavir, naime radi se o diplomskoj radnji koja nije objavljena tiskom, valja upozoriti na tu diplomsku radnju koju je 1955. godine napisala Branka Antić.⁹ Obradujući klavirsku glazbu u Hrvatskoj, diplomantica Branka Antić obuhvatila je i rukopise Leopolda Ebnera koji se čuvaju u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, sign. R 4656, a nalaze se u glazbenoj ostavštini Franje Kuhača. Navodi iz te diplomatske radnje to su značajniji jer se radi o prvim kritičkim valorizacijama Ebnerovih skladbi za klavir. Govoreći o tim klavirskim djelima Branka Antić navodi da Ebnera te skladbe »ne prikazuju kao visoko kvalificiranog a niti specijalno nadarenog muzičara, ali očituju izvjesnu stručnu spremu: osrednje svladavanje forme i harmonije i dosta dobro poznavanje klavira«.¹⁰ Radi se o skladbama pisanima 1811. i 1812. godine. U odnosu na *Sonatu u C-duru* autorica za drugu temu kaže da je »hayd-

novski dražesna i čista«, ali zaključuje da »uza svu izvjesnu muzikalnost i korektnost, ovo je ipak dosadna školnička muzika«. ¹¹ Branka Antić osobito kritički negativno piše o formalnoj obradi u kojoj da ima previše kadenciranja. »Čemu to beskrajno, prazno i besmisleno kadenciranje« ¹² — opaska je autoričina. Isto tako, u odnosu na treći stavak *Rondo allegro* te sonate skladane 1811. godine, Branka Antić je vrlo kritična i piše: »Nikad dobar muzičar neće napisati ovakvu praznu, nesuvislu i dugačku kadencu«. ¹³ Pa ipak, iako se zacijelo radi o nedostatku iskustva u pisanju sonatnog oblika, valja istaknuti da je Leopold Ebner autor prve klavirske sonate u Hrvatskoj. Kako je hrvatska muzikologija smatrala klavirske sonate Vjekoslava Rosenberga Ružića (Varaždin, 29. IV. 1870. — Zagreb, 16. II. 1954.) prvim predstavnicima tog oblika u Hrvatskoj, Branka Antić je dokumentirala pojavu prve hrvatske klavirske sonate punih 59 godina prije Ružića, a iz pera starijeg Varaždinca Leopolda Ebnera. To je povijesno važan podatak, ali je njegovo značenje premalo uočeno pa nije našao pravo mjesto u hrvatskoj muzikološkoj historiografiji.

Osim *Sonate u C-duru* analizirala je Branka Antić još šest Ebnerovih skladbi za klavir, među kojima su tri bazirane na principu varijacija: *Tema s varijacijama u C-duru* iz 1811. godine, *Varijacije u A-duru* iz 1812. godine, nedovršeno djelo *Tema sa sedam varijacija* iz 1811. godine te jedan *Rondo u F-duru* iz 1811. i *Trois Fantasia-Polonaises* op. 2 — jedino tiskano djelo koje je objavio A. Diabelli & Comp. iz Beča a partitura je pohranjena u Arhivu Hrvatskog glazbenog zavoda. Za teme s varijacijama Antićeva zaključuje da nisu strukturalne, već samo dekorativne, figuralne varijacije, koje, dakle, pripadaju ranoklasičnom, predbeethovenskom stilu. I dok, primjerice, za temu iz skladbe *Tema s varijacijama u C-duru* autorica kaže da ona »boluje od izvjesne dosade i bombastičnosti«, za temu iz nedovršene *Teme s varijacijama u A-duru* ističe da su tih šesnaest taktova teme »najsretniji Ebnerovi muzički momenti«. Ipak, za varijacije kaže da su loše pa da je to vjerojatno bio razlog zbog kojeg skladatelj to djelo nije dovršio. ¹⁴ *Rondo u F-duru* Branka Antić smatra »sasvim neuspjelom kompozicijom«, pa zaključuje: »Leopold Ebner nije bio muzičar kreativne invencije. Njegove su misli uvijek konvencionalne, a često i banalne. Pojedini dijelovi veće cjeline nisu uvijek logično povezani, ima mnogo nepotrebnih duljina. Klavirski stil, često bombastičan, izživljava se u praznim mehaničkim formulama. Ali djela su ipak u koncepciji klavirska, a često donose dosta spretno pijanističke formulacije«. ¹⁵

Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu objavio je 1977. godine *Izbor skladbi za klavir Leopolda Ebnera*. Skladbe je obradio i uvodnu studiju napisao istaknuti hrvatski pijanist i profesor klavira Jurica Murai. U izbor je ušla *Sonata u C-duru* iz 1811. godine, koju spominje već Branka Antić, te *Dva menueta* iz 1812. i stavci *Andante* i *Vivace* iz 1814. godine. ¹⁶ Te klavirske minijature potječu iz knjižice koju je u privatnoj ostavštini Franje Pusta u Varaždinu pronašao Ladislav Šaban i poklonio knjižnici Hrvatskog glazbenog zavoda gdje su ti autografi pohranjeni. U opisu *Sonate* Jurica Murai nije tako strog kao što je to bila Branka Antić, ali ipak spominje površnost kojom je izvedena *Coda* trećeg stavka i napominje da »stječemo dojam da je *Rondo* pisan u nekoj žurbi i da ga autor čak nije prosvirao«. ¹⁷ Što se tiče *Dva menueta*, redaktor ističe da »kao ples u to vrijeme menuet je već više manje relikvija prošlosti: u modi su tada poloneze.« Medutim, ovi menueti odišu svježinom i dražesti, a kako je svrha ove edicije i praktična, redaktor smatra da će njihovo objavljivanje »dobro doći i pijanistima i potrebama

muzičkih škola«. ¹⁸ (Podsjećam da je Leopold Ebner ostavio i poloneze, nepretenciozne u slogu i trajanju, ali koje ipak pokazuju da je pratio trendove vremena i pisao skladbe tada u modi.)

U ostavštini obitelji Pust Ladislav Šaban je 1971. godine pronašao rukopis sa sedam marševa, od kojih su prva četiri iz pera skladatelja Veigla, a tri je napisao Ebner. Murai je objavio dva od tri marša i dao im nazive *Andante* i *Vivace*. Za njih je zapisao: »Ove dvije kompozicije znatno su zrelije i dotjeranije od ranijih. Naročito *Vivace* djeluje vrlo briljantno, čak i na koncertnom podiju. To su u najvećoj mjeri stilizirani marševi, koji izrazito odudaraju svojom serioznošću od istoimenih salonskih djela onog vremena, što je i razlogom da je redaktor odustao od naslova *Koračnica*«. ¹⁹ Jurica Murai koncertno je izveo *Andante* i *Vivace* 11. kolovoza 1971. godine na Ponoćnoj serenadi Dubrovačkih ljetnih igara, *Sonatu* je svirao u Zagrebu 19. prosinca 1973. u okviru Dana hrvatske glazbe a *Menuete* je snimio za potrebe Radio-televizije Zagreb. U vrijeme izdavanja Murajevih redakcija Ebnerovih klavirskih skladbi već je mnogo više bilo poznato o činjenicama iz skladateljeva života kao i o opsežnosti njegova opusa. Razumljiva je stoga redaktorova dobronamjernost i naklonost prema skladatelju čija je djela pomno obradio, dakle i poboljšao izbjegavajući nepotrebna ponavljanja i poneku nespretnost. Murai je, dakle, obazriviji kada zaključuje: »Leopold Ebner, kao gotovo svi hrvatski skladatelji 19. stoljeća, stekao je samo oskudnu glazbenu naobrazbu. Živio je u zemlji koja je tretirana kao daleka provincija Austro-Ugarske Monarhije. Sve što su glazbenici Zapada u početku svog odgoja primili i naučili kao nešto što se samo po sebi razumije, naši su muzičari morali mukotrpno sami otkrivati. Svi oni bili su više-manje samouci i diletanti. Pa ako naš narod posjeduje kulturnu prošlost, onda to mora zahvaliti nekolicini požrtvovnih pregalaca, koji su uz cijenu neimaštine, bolesti, nepriznavanja, često i ismijavanja, malo-pomalo, iz ničega gradili nacionalnu kulturu. Jedan od tih pregalaca bio je i Leopold Ebner. Uza sve njegove nedostatke dugujemo mu veliko poštovanje«. ²⁰

Drugo po povijesnom značenju za hrvatsku glazbu istaknuto mjesto pripada *Oratoriju* Leopolda Ebnera. Taj *Oratorium in Es* koji se u rukopisu čuva u arhivu Uršulinskog samostana u Varaždinu nosi datumski oznaku »1-ten April 1791«, to je, dakle, nakon oratorija *Prijenos sv. Duje* splitskog skladatelja Julija Bajamontija koji je napisan 1770. godine, drugi predstavnik te vokalno-instrumentalne forme u hrvatskoj glazbi. O tom je djelu Lovro Županović zapisao u predgovoru gramofonskoj ploči s djelima varaždinskih skladatelja: »*Oratorij* L. Ebnera, koji je u suvremenoj obradbi dobio naziv *Pod križem* ²¹ zasad je najranije sačuvano registrirano Ebnerovo djelo. Mladi je od Bajamontijeva *Prijenosa Sv. Duje* (*La traslazione di san Doimo*, 1770.) 21 godinu i, vidjeli smo, otkriven je tek nedavno. ²² Napisan za potrebe Velikog tjedna, u kojem je (na Veliki petak, 22. IV 1791.) u varaždinskoj Uršulinskoj crkvi i izveden, on se sastoji od 7 samostalnih stavaka. Od njih su prvi i zadnji stavak u funkciji uvodnog i završnog zbora, dok su ostali ili arije (br. 2, 3, 4) ili dvopjevi triju protagonista (br. 5, 6). Po takvoj dispoziciji te po karakteru stavaka to djelo bliže je tipu duhovnih kantata, na primjer J. S. Bacha, nego onom uobičajenom za oratorij, kakav je — recimo — Bajamontijev. (Slično će, kao i Ebner, ali nešto ranije, u oblikovanju svojih oratorija postupiti i A. Ivančić). Glazbeni izraz djela izrastao je iz tadašnje prvenstveno bečke tradicije kojoj su snažni pečat davali, istaknuto je, Mozart i Haydn, a tekstovna podloga danas anonimnog autora lirski ili refleksivno opisuje doživljaje glavnih ličnosti (Marije, Magdalene, Maj-

ke Božje i Ivana apostola) pod križem s raspetim Kristom. Sve zajedno stapa se u cjelinu koja očituje kako skladateljevu izrazitu nadarenost i tehničku spremu tako i začudujuću zrelost s obzirom da je tada imao 22 godine.²³ Pisan za »canto primo, canto secondo, passo, violino primo, violino secondo, viola prima, viola seconda, passo con fondamento«,²⁴ dakle za izvodačke snage kakve je tada u Varaždinu bilo moguće okupiti, Ebnerov oratorij *Pod križem* odaje odlike ranoklasičnog modela koji, među ostalim značajkama, karakterizira raspjevanost melodija, te »duše klasične glazbe«. ²⁵ Nadalje, dispozicija modulacija u bliske tonalitete te korištenje motiva kao osnovne formalne građe i najmanje melodijske cjeline također potvrđuju bliskost navedenom modelu. Iako, kao što je istakao Županović, u prvom dvopjevu ima »barokne razmahanosti koja kao da i melodijski vuče podrijetlo iz Bachove umjetnosti«, ²⁶ pokazuje Ebner bliskost s ranom bečkom klasikom što, u odnosu na mjesto nastanka djela, povećava povijesnu važnost tog najvjerojatnije Ebnerovog prvijenca na području vokalno-instrumentalne glazbe. Osobitu srodnost s Mozartovim opernim stilom otkrivamo u trećoj ariji »Ti, o plaču moj« u bogatim koloraturama, dok u uvodnim i završnim nastupima ansambla gudača osjećamo i utjecaje mannheimske škole u tzv. mannheimskim uzdasima. Formalna struktura arija uglavnom slijedi model s ABA ulomcima, a harmonijsko-ritmičke struktura vrlo je jednostavna, što je zacijelo posljedica manjkave izobrazbe ali i čim jednostavnijeg sloga, a to je bilo uvjetovano izvodačkim mogućnostima glazbenih diletanata.

U okviru Varaždinskih baroknih večeri prve suvremene izvedbe doživjela su još neka djela Leopolda Ebnera: 1973. g. *Arija sv. I. Nepomuka* za dva soprana i 2 violine uz orgulje (1795.), izbor, transkripcija i obradba Lovro Županović; 1974. g. *Komična arija* za tenor i orkestar (1825.) isti obrađivač; 1980. g. *Misa za 4 glasa* uz pratnju 2 violine, violoncela i basa, 2 klarineta, 2 roga, flaute i orgulja (1819.) isti obrađivač; 1984. g. *Dva menueta* i *Tema s varijacijama u C-duru*, obradba Jurica Murai, te 1988. g. čak tri djela — *Misa br. 2. in C*, *Pet litanija* za soliste, mješoviti zbor, komorni orkestar i continuo i *Veni Sancte*, sve u transkripciji i obradbi Ennia Stipčevića.

Što se tiče češkog skladatelja Jana Křtitele Vaňhala, on je jedini skladatelj o kojem nalazimo navod u inozemnim enciklopedijama, u češkoj, njemačkoj (*Musik in Geschichte und Gegenwart*, *Rieman Musik Lexikon*) te u velikoj engleskoj višetomnoj enciklopediji *Grove*.²⁷ Vaňhala navodi i naša *Muzička enciklopedija JLZ* (uključen je i Werner, ali nema Leopolda Ebnera). Od šest djela koja se pripisuju Vaňhalu a pohranjena su u Uršulinskom samostanu u Varaždinu, dva, *Simfonije i C i in G* obradio je i za izvedbu pripremio Lovro Županović 1973. godine i te su simfonije izvedene na Varaždinskim baroknim večerima te snimljene na gramofonskoj ploči. Filić zacijelo pravilno zaključuje da su te skladbe nastale u Varaždinu ili okolici za vrijeme Vaňhalova boravka kod grofova Erdödy. Vaňhalov boravak u »Mađarskoj i Hrvatskoj«²⁷ spominju svi inozemni navodi a taj je boravak uslijedio nakon skladateljeve bolesti (bolje rečeno kao oporavak, a bolest je, kako navodi *Musik in Geschichte und Gegenwart*, bila »religiozno uvjetovano duševno rastrojstvo«).²⁹ Ivan Krsto Vaňhal, »znatni skladatelj«, kako ga naziva Filić, boravio je na imanjima grofova Erdödy od 1772. do 1780. g. i ostavio materijalne dokaze svog boravka u autografima od kojih neki, kako utvrđuje Filić, nisu navedeni u Eitnerovom *Leksikonu* pa su stoga još vredniji.³⁰ Vaňhal pripada u svoje vrijeme cijenjenim autorima, o čemu svjedoče i izdanja objavljena u Londonu u kojima su

njegove skladbe tiskane zajedno s djelima Haydna, Hoffmeistera, Kozelucha, Mozarta, Paradiesa i drugih. Autor brojnih simfonija, koncerata, komorne i duhovne glazbe, Vaňhal je za života bio traženi skladatelj, što potvrđuje i činjenica da je bio jedan od prvih autora koji je materijalnu egzistenciju osigurao od svog stvaralaštva. Njegova djela priznata su i u suvremenoj muzikologiji kao vrijedna ostvarenja, koja, osobito u stavcima pisanima u molskim tonalitetima, doprinose emocionalizmu Sturm und Drang pokreta 70-tih godina 18. stoljeća, poput glazbe Haydna i Mozarta. U ovoj se prigodi stoga Vaňhalom ne bih više detaljnije bavila jer je njegovo povijesno značenje dokazano u evropskoj glazbenoj historiografiji. Dodala bih jedino činjenicu da je njegov, iako kratkotrajni, boravak u našoj sredini sigurno bio dobitak pa ga kao takvog valja i cijeniti.

Na III. varaždinskim baroknim večerima 1973. godine bile su izvedene Vaňhalove simfonije, *Simfonija u C-duru* za gudače, te *Simfonija u G-duru* za dva roga i gudače. Rukopisi tih simfonija, uz još neka djela, čuvaju se u Uršulinskom samostanu u Varaždinu, a kako postoje i tiskana izdanja i gramofonska snimka tih simfonija, dostupan je uvid u tu inspiriranu glazbu.³¹

Treći skladatelj na kojeg je prvi upozorio Krešimir Filić a Lovro Županović uključio ga u »Varaždinski skladateljski krug« je Ivan Werner. Taj »gradski organista, muzički pedagog i skladatelj« živio je kratko, svega 34 godine (1752. – 1786.) a službovao je svega 10 godina te bio »revan i cijenjen od svekolika građanstva, podučavao je glazbu u ursulinskoj djevojačkoj školi, a najveću pažnju u glazbenom odgoju posvetio je mladom Leopoldu Ebneru, videći u njemu osobiti glazbeni talent«.³² U arhivu Uršulinskog samostana u Varaždinu čuva se 7 njegovih rukopisa, od kojih je javnosti predstavljen do sada samo *Benedictus* za alt, 2 violine, bas i orgulje, skladan 1784. godine. Za to je djelo Lovro Županović zapisao: »Pisan u izrazito koncertantnoj maniri kojoj je izvorište u opernoj tvorbi onoga vremena, *Benedictus* se usprkos bogato razvijenoj melodijskoj liniji doima smireno. Iz njega izbija ugodaj suzdržane uzvišenosti, u čemu je velika uloga pridana upravo glasovnoj dionici (altu), decentno praćenoj odabranim glazbalima. Tome na svoj način pridonose i jednostavno a ukusno primijenjene harmonije — što sve zajedno ukazuje na nemali stvaralački potencijal skladateljev za koji je šteta što se (bar koliko je sada poznato) nije dospio doreći u nekom složenijem glazbenom djelu«.³³

Napominjem da su sva Wernerova za sada dostupna djela vokalno-instrumentalnog karaktera, to su arije ili dueti, od koji su dvije skladbe, *Teutsches Gesang in Es — O sanct Joan Nepomuk* za dva glasa, 2 violine i orgulje iz 1783. godine i *Aria Duetto in F — del Santo Giovanni Nepomuceno* za sopran, alt, 2 violine i orgulje, pisane, kao što se vidi iz naslova, u slavu sv. Ivana Nepomuka, sveca koji je u samostanu uršulinki bio posebno slavljen.³⁴ Sastav za glasove, dvije violine (ponekad viola) i orgulje pripada tradiciji duhovne glazbe još iz baroknog razdoblja, a raspjevanost melodija tih arija i dueta potvrđuje skladateljevu invenciju pa bi zajedno vrijedilo i te skladbe pripremiti za suvremene izvedbe.

Iako po vremenu života više ne pripadaju baroknom razdoblju, što bi onda moglo isključiti njihovu opravdanost u smislu prisutnosti u okviru teme koju ovaj simpozij obrađuje, autori »Varaždinskog skladateljskog kruga« u svojim djelima pokazuju relikte barokne skladateljske prakse. Bilo da se radi o baroknoj praksi continua, o harmonijskoj dispoziciji modulacija, te o ostacima barokne motoričnosti melodijsko-ritmičkog sloga, varaždinski skladatelji, a pri tome se to odnosi prije svega na Wenera i Ebnera, svjedoče tipičnu pripadnost kategoriji »manjih

skladatelja« ako ih uspoređujemo s veličinama kakve su J. Haydn i W. A. Mozart. Djelujući u sredini izvan tokova »glavne struje«, oni su logično dulje sačuvali tradiciju stila koji im je prethodio, ali su istovremeno koristili i nove smjernice svoga doba. Kao još neizvršeni zadatak ističem pomniju analizu Ebnerovih misa, ali, već je sada moguće potvrditi povijesno značenje tih skladatelja koji su ne samo varaždinskoj već i šire hrvatskoj kulturi i glazbenoj umjetnosti pružili relevantna ostvarenja čije će daljnje uključivanje u koncertni život još bolje revalorizirati njihovu vrijednost. Radi se, naime, o repertoaru koji obogaćuje ponudu domaće glazbe nastale krajem 18. i početkom 19. stoljeća, a činjenica da je to naša baština to nas više obvezuje.

BILJEŠKE:

- ¹ Filić, Krešimir, *Glazbeni život Varaždina, Muzička škola Varaždin, Varaždin 1972.*
- ² Županović, Lovro, *Spomenici hrvatske glazbene prošlosti, Varaždinski skladateljski krug s kraja XVIII stoljeća, četvrti svezak, Društvo skladatelja Hrvatske, Zagreb 1973.*
- ³ Šaban, Ladislav, »Izvešće o uređivanju dvaju notnih arhiva u Varaždinu i jednoga na Košljunu (otok Krk) 1972. godine«, *Arti Musices*, 1974, br. 5, str. 121 – 134.
- ⁴ Šaban, Ladislav, »Glazbene mogućnosti Varaždina u 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća«, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1978.*, str. 129. – 194.
- ⁵ Šaban, Ladislav, »Glazbena kultura u varaždinskoj okolici u 17. i 18. stoljeću«, *Glazbena baština naroda i narodnosti Jugoslavije od 16. do 19. stoljeća, Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb – Varaždin 1980*, str. 23. – 50.
- ⁶ Deželjčić, Velimir, »Dva koncertna oglasa (g. 1819. i 1836.)«, *Sv. Cecilija*, 1924, str. 16.
- ⁷ Kravanjski, Ernest, »O stogodišnjici varaždinskog Musikvereina«, *Sv. Cecilija*, 1927, sv. 5 str. 217 – 220.
- ⁸ Barle, Janko, »Mrvice iz hrvatske glazbene povijesti«, *Sv. Cecilija*, 1937, sv. 1, str. 23.
- ⁹ Antić, Branka, *Bilješke o klavirskoj muzici u Hrvatskoj, diplomatska radnja, rukopis se čuva u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu pod brojem D 52 a i b.*
- ¹⁰ *Ibid.*, str. 47.
- ¹¹ *Ibid.*, str. 49.
- ¹² *Ibid.*
- ¹³ *Ibid.*, str. 51.
- ¹⁴ *Ibid.*, str. 55 – 56.
- ¹⁵ *Ibid.*, str. 57.
- ¹⁶ Ebner, Leopold, *Izbor skladbi za klavir, obradio i uvodnu studiju napisao Jurica Murai, Izdanja Muzikološkog zavoda Muzičke akademije, Zagreb 1977, XIV + 52 str.*
- ¹⁷ *Ibid.*, str. VI.
- ¹⁸ *Ibid.*
- ¹⁹ *Ibid.*, str. VI. – VII.
- ²⁰ *Ibid.*
- ²¹ Naziv Pod križem dao je autor hrvatskog prepjeva dr. Vojmil Rabadan.
- ²² Djelo je izvedeno 1973. godine na Varaždinskim baroknim večerima a ploča je rezultat te izvedbe nakon što je na oratorij 1972. godine upozorio K. Filić a redakciju 1973. godine izvršio L. Županović.
- ²³ Županović, Lovro, »Varaždinski skladateljski krug«, gramofonska ploča, Jugoton LSY 68049.
- ²⁴ Kako čitamo na autografu pohranjenom u arhivu Uršulinskog samostana u Varaždinu. Najtoplije zahvaljujem časnoj majci Asunti za pomoć pri dostupnosti rukopisa.
- ²⁵ Blume, Friedrich, *Classic and Romantic music, W. W. Norton and Comp., New York 1970*, str. 46.
- ²⁶ Županović, Jugoton LSY 68049.
- ²⁷ Filić, *Op. cit.*, str. 57.
- ²⁸ *Ibid.*
- ²⁹ *Musik in Geschichte und Gegenwart, Bärenreiter, Kassel 1966.*, str. 1255 – 1265.

³⁰ Filić, op. cit., fusnota 57, str. 57.

³¹ Vidi priloženi popis. Usputno, bilo bi vrijedno usporediti Sorkočevićeve i Vaňhalove simfonije, ali to je već zadatak koji prelazi granice ovog teksta koji se ograničava na područje Sjeverne Hrvatske.

³² Filić, op. cit., str. 57.

³³ Županović, Jugoton LSY 68049.

³⁴ Zacijelo dokaz više da su Wernerova djela i nastala za potrebe samostana te da su u njemu bila i izvodena.

PRILOG: Numerirani popis rukopisa pohranjenih u Uršulinskom samostanu u Varaždinu

Leopold Ebner

- 1 *Oratorium in Es*, Canto primo, canto secondo, Passo, violino primo, violino secondo, viola prima, viola seconda, Passo con fondamento, Del Sigre ... Varasdin 1-ten April 1791.
- 2 *Veni Sancte* in G a Due Canti, Passo et Organo Del Leopold Ebner, 1821.
- 3 *Missa Pastorella* in C. a Canto, Alto, Tenor, Passo, organo Concerto Del Leopoldo Ebner (1818)
- 3a *Missa Pastorella* in G
- 4 *Lytanie* in D a Due Canti, Passo, con Organo, Del-D(ie) 1ter Juny 1821.
- 5 *Litania Lauretanae pro omni B. V. Mairae Feste* in G Violino Primo et Secondo, Canto, Alto et Basso con Organo
- 6 *Dvije pastorelle za orgulje*,
 - a) »Rondo Pastorella« per il Organo in G — 1825.
 - b) »Rondo Pastorella« per ill Organo solo in C
- 7 »Organo« 1ter Juny 1827.
(sveščić orguljskih skladbi — udžbenik)
 - a) Tema s varijacijama in G
 - b) Adagio con espressione in Es
 - c) Andante cantabile in C
 - d) Adagio Arioso in A
 - e) Cantabile in F
 - f) Andante arioso
- 8 *Te Deum* in A, A canto Tenor 1mo, Tenor 2do, Basso con organo, Del — 1830.
(drugom rukom pisano: Violino 1mo et 2do, Corno 1mo et 2do)
- 9 *Misa* in C
 - a Due Canto, Passo con Organo Concerto Die 20ter Augustus 1810.
- 10 *Missa* in A (No. 2)
Canto 1mo, Canto 2do, Basso con organo
Del — Die 24 Junius 1814.
- 10a fragmenti misa (neidentificiranih)
Missa No 4 1809. *Missa* in Es — a 2 Canto Passo con Organo Concerto
- 11 *Tantum ergo* in G
 - a Due Violini, Canto, Alto, Tenor, Basso, Organo Del — 1821.
- 12 *18 Vorspiele oder Cadenzen*, aus allen Dur Thönen für das Piano Forte, von — 1829.

- (potpis Marie Tallian)
- 13 *2 Missa Solemnis*
 - a) no. 1mo *Missa* in G Del Leopold Ebner 1811.
 - b) *Missa* No. 2 Del Ebner in C
 - 14 *Litania de B. Virgine* in G
Canto, Alto, Passo, 2 Violino con Organo Del Sigre Ebner 1794.
 - 15 *Regina Caeli* in C
a Canto, Alto con Organo 1808.
 - 16 *Arie de Sancto Nepomuceno*
Canto 1mo, Canto 2do, Violino 1mo, Violino 2do col Organo Del — 1795.
 - 17 *Offertorium* in G
Alto, Flautto, Viola et Tympani Del — 1823.
 - 18 *Missa* in B
Del — 1819, S, A, T, Org.
 - 19 *Cadenzen* in allen moll Thönen von Ebner
 - 20 *Regina Coeli* in C
 - 21 Adagio per il Organo Solo Del — 1819.
 - 22 *Missa* in D
Die 24 Juni 1809.
 - 23 *Ave Maris Stella*
Duetto a Canto, Passo con Organo Concerto 29 Aprilis 1809.
 - 24 *Missa* in A 1820. No. 8
 - 25 *Missa* in G
 - 26 *Oster Lied* in C
für eine Singstimme und Begleitung 1811.
 - 27 *Requiem* in F za dva glasa i orgulje
 - 28 *Osterlied* in D
für 4 Singstimmen, 2 Violinen, 2 Clarinette, 2 Clariny, Tympany und Orgel von
— 1818.
 - 29 *Missa* in F (1809)
 - 30 *Tantum ergo* Pastorella in C
 - 31 *Auferstehungs-Lied* in d für die Orgel 1808.
 - 32 *Arie* in D »Jesu dulcis memoria« a 2 Canto, Organo
 - 33 *Aria am Charfreytage*
unter der Passion zu singen, in B
für 2 Canto und Begleitung des Forte Piano 1822.

Wanhal Johannes

- 60 *Symphonia* ex C
Violino 1mo, Violino 2do, Viola con Basso 1773.
- 61 *Offertorium* in D
a Soprano, Alto, Concerto, Tenore, Basso
2 Violini, Viola, 2 Clarini, Timpani con Organo e Violone
- 62 ? *Tantum ergo*
Canto, Alto, Tenor, Basso, Violin 1mo, Violin 2do,
Organo, Violon Zello
(1774 — Wanhalova ruka?)

- 63 Modetto (!) in A Duetto
Soprano et Alto, Violini 1 e 2 con Organo
- 64 *Salve Regina* in A
Soprano Solo, Violino 1mo, Violino 2do, Viola et Basso 1779.
- 65 *Sinfonia* in G
a Violino 1mo, Violino 2do, Viola, Cornu 1mo, Cornu 2do con Basso
- 66 *Salve Regina* in G
a 4 Vocibus (Alto Conc.), Violino 1mo, Violino 2do, Alt Viola, Basso
1777.
- 67 *Duetto de Sancto Nepomuceno*
in G, Canto, Alto, Violino 1mo, Violino 2do, Viola et Organo — 1773.
- 68 *Salve Regina* in Es
Duetto Canto, Alto, Violino 1mo, Violino 2do e Organo — 1779.

Werner Giovanni

- 35 *Teutsches Gesang* in Es
»O Sanct Joan Nepomuk« in zwey Stimmen, 2 Geigen und Orgel — verfasst von
— 1783.
- 36 *Due Alma* (in F i G)
con Soprano e Basso Solo, 2 violino, Viola e Organo Del sigre — 1786.
- 37 *Benedictus* in G
für Alto Solo, Organo Concerto, Violino 1mo, Violino 2do con Violone — 1784.
- 38 *Teutsches Gesang* in F
in zwei Stimmen Maria und Gabriel
sambt zwey Violin und Orgel — 1783.
- 39 *Duetto* in G
a Soprano, Alto, Violino 1mo, Violino 2do con Organo 1782.
- 40 *Aria Duetto* in F
del Santo Giovanni Nepomuceno
Soprano, Alto, Violino 1mo e 2do con Organo
- 41 *Salve Regina* in Es
Soprano solo, Violino Primo, Violino Secondo, Alt Viola con Basso — 1779.

Napomena

Već spomenuti podatak da su varaždinske uršulinke osobito častile svetog Nepomuka potvrđen je i činjenicom da se u ostavštini koja je pohranjena u samostanu nalaze i skladbe posvećeno tom svecu iz pera sve trojice skladatelja obuhvaćenih pod zajedničkim nazivnikom »Varaždinski skladateljski krug«. To je dodatna »simbolična spona« koja ih povezuje.

Ovom prigodom priložen je popis rukopisa iz arhiva Uršulinskog samostana u Varaždinu jer je i istraživanje u najvećoj mjeri obavljeno na tim izvorima.

SAŽETAK

Dosadašnja istraživanja glazbene kulture Varaždina pokazala su da je u 19. stoljeću u gradskim samostanima i u župnoj crkvi djelovalo nekoliko glazbenika koji su se proslavili i kao skladatelji. Osobito zahvaljujući istraživačkom trudu Krešimira Filića, Ladislava Šabana, Branke Antić i Lovre Županovića, djela tih skladatelja postala su dostupna javnosti a za izvođenje su se najviše pobrinuli pijanist Jurica Murai i dirigent Vladimir Kranjčević. Što se tiče obradbi za suvremeno izvođenje, zaslužni su muzikolozi Lovro Županović i Ennio Stipčević.

»Varždinskom skladateljskom krugu« pripadaju Ivan Werner, Leopold Ebner i Ivan Krsto Vaňhal. U ovom je radu obuhvaćena dosadašnja bibliografija napisa objavljenih o toj trojici skladatelja a obavljena je i djelomična analiza njihovih djela. Na tim je osnovama bilo moguće zaključiti da se radi o skladateljima čija je uloga nepobitno važna u razvoju glazbene kulture Varaždina i okolice, ali i šire u odnosu na hrvatsku glazbenu baštinu jer, premda se radi o autorima izvan »glavne struje«, suočeni smo s glazbenim opusima koje bi valjalo trajno oživljavati i predstavljati suvremenoj javnosti. Činjenica da se radi o domaćoj literaturi glazbe 18. i početka 19. stoljeća, to nas više obvezuje.

ZUSAMMENFASSUNG

Die bisherige Forschung des Musikerbes der Stadt Varasdin zeigte, dass im 19. Jahrhundert in den städtischen Klöster und in der Pfarrkirche einige Musiker tätig waren, die auch als Komponisten berühmt wurden. Dank den Forschungsarbeiten von Krešimir Filić, Ladislav Šaban, Branka Antić und Lovro Županović, wurden die Werke dieser Komponisten der Oeffentlichkeit zugänglich, und für die Aufführungen bemühten sich am meisten der Pianist Jurica Murai und der Dirigent Vladimir Kranjčević. Was die Bearbeitungen für die zeitgenössische Interpretationen betrifft, verdienstvoll sind die Musikwissenschaftler Lovro Županović und Ennio Stipčević.

Zum »Varasdiner Komponistenkreis« gehören Ivan Werner, Leopold Ebner und Ivan Krsto Vaňhal. In diesen Text wurde die bisherige Bibliographie der Schriften über diese drei Komponisten bearbeitet und es wurde eine partielle Analyse ihrer Werke vollendet. Die Folgerung dieser Arbeit ist, dass es um Komponisten geht derer Rolle unwiderleglich wichtig war für die Entwicklung der Musikkultur der Stadt Varasdin und ihrer Umgebung. Wichtig aber auch im Bezug auf das kroatische Musikerbe überhaupt, weil, obwohl es sich um die Autoren »der Nebenströmung« handelt, geht es um die Musikwerke die eine langfristige Belegung verdienen. Die Tatsache, dass es die einheimische Literatur des 18. und des beginnenden 19. Jahrhundert ist, verpflichtet uns desto mehr.

Primljeno:
1991 – 07 – 21